

Notenschrift

Een muziekstuk binnen ons koor bestaat vooral uit 2 dingen, nl.

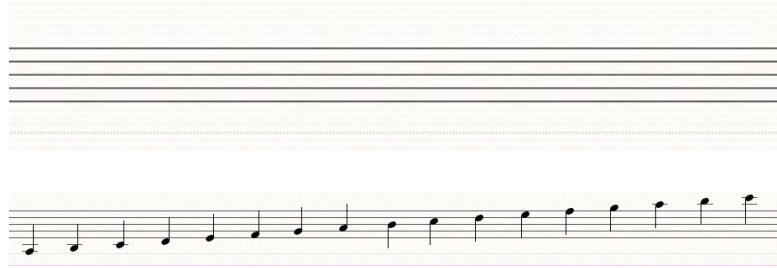
De tekst en de noten.

Hier gaan we het alleen over de noten hebben of beter gezegd over het muziekschrift want er staat veel meer op en rond de muziekbalk dan alleen noten.

De onderwerpen die aan de orde komen op de volgende bladzijden zijn:

1. Hoe hoog is de noot
 - Kruizen en mollen
 - Intervallen
2. Hoe lang duurt de noot
 - Het tellen; de lengte van deze noot
 - Hoe snel tellen; het tempo van de muziek
3. Hoe sterk moet ik zingen
 - Wat betekenen al die tekens die er bij staan
4. Op welke manier moet ik zingen
 - Wat betekenen allerlei termen zoals bijv. "Rit."

Hoe hoog is deze noot?

In onze bladmuziek zien we setjes van 5 lijnen staan, waarop de noten dansen. Zo'n setje is een notenbalk.

Een noot kan op zo'n lijntje staan of tussen 2 lijnen

Met 5 lijnen geeft ons dat de mogelijkheid om 11 verschillende noten aan te geven, nl. 5 op de 5 lijntjes, 4 er tussen en nog twee er onder en er boven.

Dat is veel te weinig om een muziekstuk te kunnen maken dus er staan boven en onder de balk vaak hulplijntjes zodat we meer verschillende noten kunnen weergeven op de notenbalk.

Hoe hoog is deze noot?

Onze dirigent geeft na het zingen vol trots aan dat we wel 3 octaven hebben gezongen, dat we dus heel hoog en heel laag kunnen.

3 octaven zijn 21 verschillende noten en dan hebben we er nog geen dames bij die nog veel hoger kunnen. We hebben dus meer lijntjes nodig, maar een notenbalk met 20 lijntjes is onoverzichtelijk.

Bij het bedenken van de notenbalk hebben ze daarom voor de verschillende toonhoogtes ook verschillende notenbalken gemaakt. De tenoren hebben daarom een andere balk dan de bassen en ook sopranen en alten hebben een eigen balk. Deze balken kunnen we uit elkaar houden doordat vooraan de balk een sleutel staat. Hieronder noemen we ze even op:

Er zijn wel 10 verschillende sleutels, maar wij behoeven alleen die voor koor te kennen.

Gemengd koor.

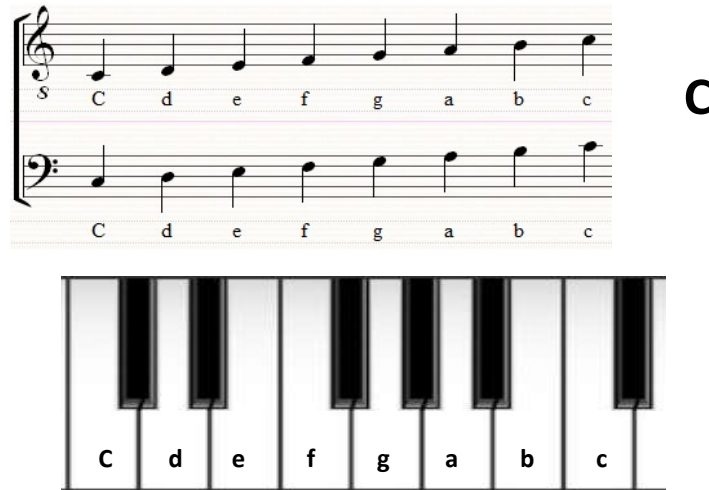
De bovenste sleutel heet G-sleutel die ook wel Violsleutel wordt genoemd. Deze balk is voor de sopranen en alten.

De onderste sleutel heeft F-sleutel of bassleutel. Deze balk is voor de tenoren en de bassen.

Mannenkoor.

Bij mannenkoor zingen de tenoren op de balk met de G-sleutel, maar omdat ze een octaaf lager zingen dan de dames hangt er een klein achtje onderaan de G-Sleutel. De lage stemmen bij een mannenkoor gebruiken meestal de balk met de F-sleutel.

Toonladder

Een toonladder is een serie van 8 elkaar opvolgende noten die logisch klinken, althans voor westerse muziekluisteraars
Zo'n serie van 8 noten wordt ook wel octaaf genoemd.

Hierboven zien we de toonladder "in C" of C-toonladder.

De C-toonladder loopt van de lage C naar de hoge c.

Die lage C is niet erg laag en de hoge niet erg hoog. Alle koorleden in ons koor kunnen veel lager dan de lage C en veel hoger dan de hoge C, maar deze naamgeving was nodig om het verschil aan te duiden.

Er onder is het klavier getekend van de piano. We zien dat de C-toonladder alleen op de witte toetsen wordt gespeeld.

Ook zien we dat een octaaf eigenlijk niet uit 8 toetsen bestaat maar uit 12.
5 keer slaan we er één over, nl de 5 zwarte toetsen.

De afstand tussen de eerste en tweede noot in een toonladder, tussen de C en D is dus niet 1 stapje, maar 2. Toch zien we dat er in de notenbalk er boven dat er geen lijntjes meer tussen de C en de D zitten. Dat lossen we op met kruizen en mollen.

Toonladder en kruizen

The image shows the D major scale in two staves. The top staff is in treble clef with a soprano clef (S) and the bottom staff is in bass clef. The notes are D, e, fis, g, a, b, cis, d. A large 'D' is placed to the right of the staves. Below the staves is a piano keyboard diagram showing the keys for the scale: D (white), e (white), fis (black), g (white), a (white), b (black), cis (black), and d (white).

De D-toonladder begint dus op de lage D en eindigt op de hoge D.

Als we alleen witte toetsen zouden spelen klinkt dat niet melodisch. Alle toonladders (er zijn er 12) klinken melodisch als we de afstand tussen de noten hetzelfde houden, dus tussen de 1e en 2e noot zit altijd nog een andere noot. (zie het klavier hierboven: de 1e noot is de D en de 2e noot is de e; daartussen zit één zwarte toets). Omdat er tussen de 2e en 3e noot ook 2 stapjes zitten komen we vanaf de e niet uit op de f, maar op de fis.

De f wordt verhoogd naar de fis. De naam van een verhoogde toon is altijd de originele naam van de toon + de letters is, dus:

Cis, dis, eis, fis, gis, ais, bis

In deze D-toonladder zitten 2 verhoogde tonen, de fis en de cis. Deze verhoogde tonen noemen we kruizen. Deze muziek is geschreven in 2 kruizen.

De stapjes in de D-toonladder staan hieronder voor de liefhebbers:

1 ^e toon naar 2 ^e toon	2 stapjes	D naar E
2 ^e toon naar 3 ^e toon	2 stapjes	E naar Fis
3 ^e toon naar 4 ^e toon	1 stapje	Fis naar G
4 ^e toon naar 5 ^e toon	2 stapjes	G naar A
5 ^e toon naar 6 ^e toon	2 stapjes	A naar B
6 ^e toon naar 7 ^e toon	2 stapjes	B naar Cis
7 ^e toon naar 8 ^e toon	1 stapje	Cis naar D

Kruizen

The image shows two musical staves. The top staff is in treble clef with a soprano (S) voice line. The notes are D, e, fis, g, a, b, cis, d. The bottom staff is in bass clef with the same notes: D, e, fis, g, a, b, cis, d. A large 'D' is placed to the right of the top staff. The bottom staff has a blue arrow pointing to the 'fis' note, indicating that the cross should be placed on the line above it.

Heel vaak wordt een heel muziekstuk in dezelfde toonaard geschreven dus helemaal in D.

Het is dan veel handiger om niet voor elke noot een kruis te plaatsen maar voor aan de regel de kruizen te plaatsen.

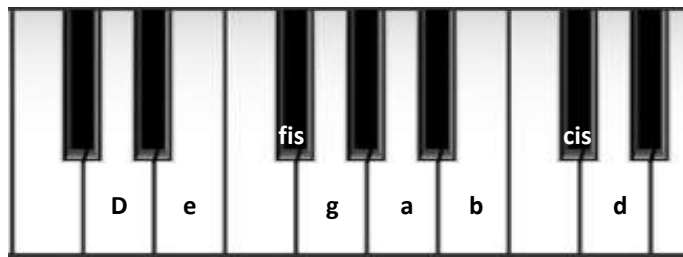
Alle noten op de lijnen waarop de kruizen staan, vooraan de regel, moeten worden gezongen of gespeeld alsof er een kruis voor stond.

Dit geldt zolang de kruizen niet worden opgeheven.

Kruizen

D e fis g a b cis d c b

D e fis g a b cis d c b

Voor aan de regel zien we 2 kruizen staan voor de F en de C. Dat worden dus een Fis en een Cis, tot aan het herstellingsteken na de maatstreep. De muziek gaat daarna verder zonder kruizen dus in de toonaard C of C-toonladder.

Ook worden in een muziekstuk kruizen soms voor één noot opgeheven. Dan staat het opheffingsteken alleen voor de betreffende noot, zoals hierboven bij de c in de cirkel.

Toonladders C en D

Musical notation for the C major scale. The top staff is labeled 'Tenoren' and the bottom staff is labeled 'Bassen'. The treble clef has a soprano 'S' and the bass clef has a soprano 'S'. The notes are: C, d, e, f, g, a, b, c. A large 'C' is at the end of the scale.

Musical notation for the D major scale. The top staff is labeled 'Tenoren' and the bottom staff is labeled 'Bassen'. The treble clef has a soprano 'S' and the bass clef has a soprano 'S'. The notes are: D, e, fis, g, a, b, cis, d. A large 'D' is at the end of the scale.

We zien hier nog eens de <C>-toonladder en de <D>-toonladder boven elkaar.

Toonladder en mollen

Voor mollen geldt hetzelfde als voor kruizen, alleen hier wordt de originele toon niet verhoogd, maar juist verlaagd.

Op het klavier wordt de “zwarte” toets voor de B een verlaagde B genoemd of Bes. Zoals bij verhoogde tonen de naam van de toon gevolgd wordt door de letters “is” zo wordt de naam van de toon bij verlaagde tonen gevolgd door de letters “es”. Alleen bij de klinkers de A en de E wordt alleen een letter S toegevoegd.

Hert volledige rijtje mollen is dus:

As
Bes
Ces
Des
Es
Fes
Ges

De toonladder hierboven is dus de <Bes>-toonladder en staat in 2 mollen.

Zang-toonladder

The image displays two musical staves for vocal scales. The first staff, labeled 'C', shows a soprano (s) scale in C major with notes C, d, e, f, g, a, b, c. The second staff, labeled 'D', shows a soprano (s) scale in D major with notes D, e, fis, g, a, b, cis, d. Both staves have corresponding bass (b) lines below them with notes DO, re, mi, fa, sol, la, si, do. The notes are written on a five-line staff with a treble clef for soprano and a bass clef for bass.

Bij de zangtoonladder werkt het iets anders, iets gemakkelijker misschien. Ongeacht de hoogte van de starttoon is deze toonladder een serie van 8 elkaar opvolgende noten die logisch klinken en gezongen worden van DO naar do.

Do – re - mi – fa – so – la – si – do

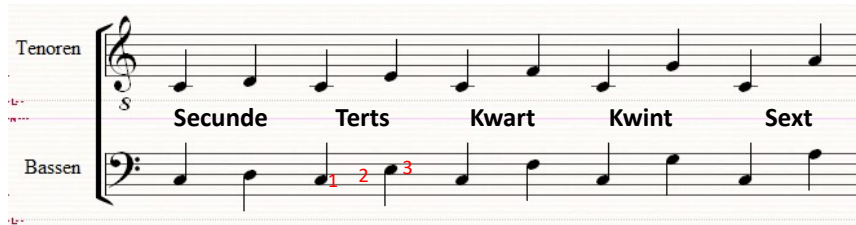
De toonladder is genoemd naar de toon van de 1^e gezongen Do. Als dat een C is dan noemen we het de C-toonladder, maar de namen van de noten blijven het zelfde, ongeacht de hoogte waarop je begint. De eerste noot uit deze toonladder wordt vaak de grondtoon genoemd.

Voor de bassen is de laatste toon van een muziekstuk vaak de grondtoon.

Hoe kun je als zanger weten hoe hoog de grondtoon is? **NIET**

De meeste mensen weten dat niet. Alleen mensen met het zeldzame absoluut gehoor weten de toonhoogte. De dirigent moet de toon aangeven.

Hoeveel hoger is die noot? Intervallen

Muziek ontstaat vooral doordat we achter elkaar noten zingen met een verschillende toonhoogte, een melodie dus.

Die verschillen in toonhoogte, intervallen, hebben een naam die afhangt van de grote van het verschil.

De kleinste interval is als je op de eerste noot blijft staan.

Een rijtje:

1^e noot = prime

2^e noot = secunde

3^e noot = terts

4^e noot = kwart

5^e noot = kwint

6^e noot = sext

7^e noot = septiem

8^e noot = octaaf

9^e noot = none

10^e noot = decime

Belangrijke intervallen voor zangers zijn de terts en de kwart;

we komen daar later nog op terug.

Hoe lang duurt deze noot?

- Dat hangt af van twee zaken:
 - Het aantal tellen dat de noot duurt
 - Hoe snel de dirigent telt

The image shows musical notation for Tenors and Basses. The top part features a Tenor staff with a note on the first line (G4) and a Bass staff with a note on the second line (F3). The word "Allegro" is written above the Tenor staff. Below the Tenor staff, the numbers 1, 2, 3, and 4 are written in red, with the word "tellen" (count) in red below the number 4. To the right, a small musical staff shows a quarter note with "♩ = 90" above it. Below the main score, there are two staves showing rhythmic patterns: a quarter note labeled "1 tel", a dotted quarter note labeled "halve tel", and a sixteenth note labeled "kwarttel". At the bottom, there are labels: "kwartnoot", "8ste noot", "16e noot", and "3/16".

Hoe lang een noot duurt wordt aangegeven in tellen en hoe snel de dirigent telt hangt af van het door de componist opgegeven tempo.

Het tempo staat boven de balk in de vorm van een woord zoals hier "Allegro" of in de vorm van een nootje met een getal er achter. Dat getal is het aantal tellen per minuut. Hierboven het getal "90" betekent dus dat er 90 tellen in een minuut zitten of anderhalve tel per seconde. We komen daar later nog op terug maar nu gaan we het hebben over het aantal tellen dat een noot duurt.

We zien boven, in de tekening hoe je aan de vorm van de noot het aantal tellen kunt aflezen.

Er zijn noten die één tel duren, 2 tellen, 3 tellen, 4 tellen of langer

De noot van 3 tellen is apart aangegeven. Het is een noot van 2 tellen + de helft. Dat laatste wordt aangegeven door de punt achter de noot

Dat geldt overigens voor alle noten: Als er een punt achter staat duurt de noot de helft langer.

Dus een noot van 1 tel met een punt = anderhalve tel etc.

Natuurlijk hebben we ook nog noten van een halve tel of een kwart tel.

Hoe heet de noot o.b.v. lengte

Hele noot	4 tellen		
Halve noot	2 tellen		
Kwartnoot	1 tel		
Achtste noot	halve tel		
Zestiende noot	kwart-tel		

Soms worden noten verlengd middels een boog. Deze is 3½ tel.

In de onderste balk in de vorige dia stonden enkele namen er al onder geschreven. Hier nog even op een rijtje.

Er zijn veel snellere noten maar die zijn bijna niet te zingen door een koor.

Achter de noten staan de 'rusten' die qua lengte overeen komen met de lengte van de noten er voor.

Maat

Meerdere betekenissen

- In de maat
 - Allemaal gelijk
- Een stukje muziek tussen 2 maatstrepen
 - Ga 2 maten terug / Ga naar maat 3
- De maat van de muziek
 - Voorb. drie-kwarts-maat
 - Het soort muziek

Maat is een woord met vele betekenissen bijv.:

Kameraad, partner bij kaartspelen, de maat meten, maar die bedoelen we allemaal niet.

Hier bedoelen we 3 muzikale betekenissen

1. In de maat lopen/zingen, allemaal gelijk.
2. Het stukje op de notenbalk tussen 2 staande strepen
3. De lengte van het stukje tussen de 2 staande strepen, bijv. de driekwartsmaat.

1. In de maat zingen:

Deze is gemakkelijk. De dirigent geeft het tempo aan en zegt hoe snel we moeten.

2. Het stukje notenbalk tussen 2 staande strepen.

Vaak staat er een nummer bij de staande streep, zodat de dirigent kan verwijzen naar het maatnummer.

3. De maat van de muziek.

De lengte wordt bijna altijd aangegeven in de vorm van een breuk, bij 4/4 vierkwartsmaat of $\frac{3}{4}$ driekwartsmaat

Hoeveel tellen in één maat

The image displays musical notation for two systems. Each system consists of a treble clef with a soprano 's' and a bass clef. The notation is divided into three measures: 4/4, 3/4, and 6/8. A green vertical line marks the start of the second measure. A bracket under the first measure of the bottom system indicates its duration. Below the systems, a small notation shows the time signatures 4/4, C, and 2/2.

Hiervoor zagen we dat de lengte van de maat bijna altijd wordt aangegeven in de vorm van een breuk. Daarop zijn 2 uitzonderingen nl. de 4/4-maat, weergegeven als een C en de 2/2-maat weergegeven als een C met een staand streepje er door. Vooral de C komt veel voor in onze muziekstukken.

Standaard gaan we er van uit dat er 4 tellen of één hele noot in een maat passen. Bij een muziekstuk waaraan voor aan de notenbalk 4/4 staat zitten er 4 tellen in een maat.

De maat van een muziekstuk wordt aan het begin weergegeven en blijft vaak in het gehele muziekstuk hetzelfde. Soms verandert het bijv. bij de 12 rovers, waar de coupletten in 12/8 staan en het refrein in 4/4.

De maat van de muziek (4/4) vertelt ons dat er één hele noot of 2 halve noten of 4 kwartnoten in één maat passen en bij driekwartsmaat (3/4) 3 kwartnoten dus.

6/8 is net zo lang als $\frac{3}{4}$ maar toch anders. Bij $\frac{3}{4}$ -maat ligt het accent op de 1e tel en duurt de maat 3 tellen.

Bij 6/8-maat ligt er een tweede accent op de 4e tel. Deze maat wordt vaak in tweeën geteld of in 6 tellen, met een accent op de 1^e en de 4^e tel.

Denk maar aan Stille Nacht, waarbij er een accent ligt op de 1^e lettergreep van Stille en een 2^e accent op Nacht.

Heen en weer

The image shows two musical staves, Tenors (Tenoren) and Basses (Bassen), illustrating musical notation for repetition. The top staff shows a sequence of notes with three blue circles labeled 3, 2, and 1 above them, indicating different ways to mark repetition points. The bottom staff shows the same sequence with first and second endings marked as 1. and 2. respectively. Both staves have a double bar line with repeat dots and a blue arrow pointing right below them.

De meeste muziekstukken zing je van links boven naar rechts onder, dus vanaf het begin tot aan de eindstreep, een dikke streep met een dunne streep er voor [1]

Echter, als we onderweg een eindstreep tegen komen met de dubbele punt er voor (herhaalstreep)[2], gaan we terug naar het begin of naar een dikke streep met een dunne streep en een dubbele punt er achter [3]. Als er verder niets bij staat zingen we dan door tot het eind.

Staan er cijfers bij, zoals in de onderste muziekbalk dan werkt dat bijna hetzelfde. Het stukje waar een [1.] bij staat doen we alleen de eerste keer. De tweede keer slaan we dat stukje over.

Er zijn nog allerlei varianten op, bijv. bij Dona nobis pacem doen we het eerste stuk 3 keer. De 3^e keer gaan we pas na de herhaalstreep verder.

Er zijn nog veel meer manieren om te verwijzen waar je verder moet zingen, maar die komen minder vaak voor.

Dynamiek

The image displays two musical staves. The top staff is labeled 'Tenoren' and 'Bassen' and shows a sequence of notes with dynamic markings: *ppp*, *pp*, *p*, *mp*, *mf*, *f*, *ff*, *fff*, and *sf*. The bottom staff shows a sequence of notes with a crescendo hairpin above and a decrescendo hairpin below, indicating volume changes.

Bij muziek is dynamiek het verschil in volume. Hoe hard of hoe zacht gaan we. De componist heeft een bedoeling gehad toen het stuk werd gecomponeerd. Eigenlijk ervaar je het verschil in karakter van de muziek pas als het zowel hard als zacht is gespeeld/gezongen.

Dynamiek wordt het meest aangegeven met de *p* (piano - zacht) en de *F* (forte - sterk), aangevuld met de letter *m* van mezzo=matig/half.

Op de plek waar de *p* of de *f* staat is de actie, dus het sterker of zachter worden.

Als dat niet moet maar de muziek moet steeds sterker/zachter worden dan wordt vaak de omgevallen *V* gebruikt of plat gezegd: Bekje open en bekje dicht.

Dat laatste klopt niet want bij zacht zingen moet de mond juist goed los.

In plaats van de omgevallen *V* kan ook het woord *crescendo* of *cresc.* boven de notenbalk staan als het sterker moet worden. De andere omgevallen *V* wordt dan aangegeven door het woord *Decrescendo* Of *Decresc.*

Dynamiek

PPP	Pianissimo possibile	zeer, zeer zacht	Zo zacht mogelijk
PP	Pianissimo	zeer zacht	
P	Piano	piano	
mp	Mezzo Piano	matig zacht	(Spreeksterkte)
mf	Mezzo Forte	matig sterk	
f	Forte	Sterk	
ff	Fortissimo	zeer sterk	
fff	Fortissimo possibile	zeer, zeer sterk	Zo sterk mogelijk
sf	Sforzando	versterkend, sterker wordend in de noot	
sfz	Sforzato	versterkt, hele noot sterker	
fp	Fortepiano	Sterk > zacht	
cres.	Crescendo	sterker wordend	
deces.	Decrescendo	zachter wordend	

Lijst met 380 Italiaanse termen doen we volgende les.

Nog een keer de belangrijkste dynamische muziektokens op een rijtje.

Er zijn er veel meer, maar als we als koor het bovenstaande goed zouden uitvoeren worden we binnenkort uitgenodigd om in Carré te zingen.

Tempo

10 meest voorkomende tempi uit een lange lijst

Adagio	Langzaam	66 - 76
Adagissimo	Zeer langzaam	max 66
Allegro	Levendig	126 – 138
Allegro assai	Zeer levendig	168 – 192
Allegretto	Een beetje levendig	92 – 120
Andante	Rustig, gaand	69 – 84
Largo	Breed	40 – 60
Larghissimo	Zeer breed	max 20
Moderato	Gematigd	108 – 120
Meno mosso	Minder tempo	

Eerder al hadden we het over hoe lang een noot duurt. Een aantal tellen dus, maar hoe snel telt de dirigent?

De dirigent volgt daarbij de instructies van de componist. De componist probeert met de muziek gevoel weer te geven. De componist heeft dus een idee hoe snel het moet en dat idee wordt in de muziek weergegeven door boven de muziek een term te plaatsen uit het rijtje hierboven.

Er zijn veel meer Italiaanse termen om aan te geven hoe snel de muziek moet worden uitgevoerd.

Ik heb er 10 uitgezocht, die m.i. het meest voorkomen.

Het is belangrijker om goed op de dirigent te letten dan al deze termen te kennen.

Termen

10 meest voorkomende termen uit een lange lijst

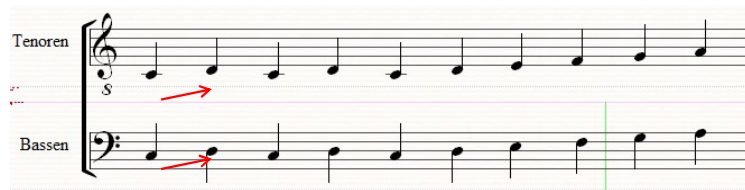
A tempo	Terug naar het normale tempo
Dim(inuendo)	Zachter wordend; niet langzamer.
Dolce	Lieflijk
Glissando	Glijdend van de ene toonhoogte naar de ander
Legato	Gebonden (boog) boven de noten
Meno	Minder
Piu	Meer
Rit(ar(danto)	Vertragend
Rit(en(uto)	Plotseling langzamer
Staccato	Gestoten, iedere noot apart aangezet (.) boven de noot
Tutti	Allen

Nog 10 Italiaanse termen die aangeven hoe de muziek moet worden uitgevoerd. Ook hiervan heb ik er 10 uitgezocht, die m.i. het meest voorkomen.

Voor mijzelf heb ik een lang niet complete lijst in de computer zitten die ik af zal drukken voor de liefhebbers. Op die lijst komen 418 muziektermen voor, nagenoeg allemaal in het Italiaans.

Intervallen

Secunde

De meest gezongen interval

Misschien voelt het helemaal niet als een interval want het is gewoon de eerstvolgende noot omhoog of omlaag

Intervallen

Terts

The image displays two musical staves, each with a Tenors (Tenoren) part in the upper staff and a Basses (Bassen) part in the lower staff. The top staff shows a melodic line in the Tenors part, with a red arrow pointing to the interval between the first two notes. The bottom staff shows a similar melodic line in the Basses part, also with a red arrow pointing to the interval between the first two notes. The second staff shows the same parts with chords, where a red arrow points to the interval of a third between the Tenors and Basses parts.

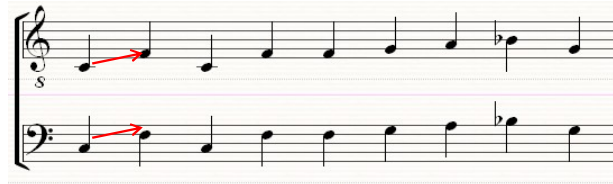
De terts is een veel voorkomende afstand in de muziek

Als de beide noten uit de terts gelijk gezongen wordt, klinkt dat heel vaak harmonisch

Zie onderste balk

Intervallen

Kwart

De kwart is de afstand van de eerste 2 noten van het Wilhelmus

Intervallen

Kwint

The image shows a musical score for Tenors and Basses. The Tenors part is on a treble clef staff and the Basses part is on a bass clef staff. Both parts start with a red arrow pointing to the first note. The interval between the notes in both parts is a fifth. Two pairs of notes are circled in red: one pair in the Tenors part and one pair in the Basses part. A blue callout box with the word 'Terts' points to the interval between the two circled notes in the Basses part.

Deze interval, de kwint is moeilijker
Ik gebruik een tussenstapje, het stapje van de terts.
De kunst is om de terts alleen te denken, niet te zingen.